

معنا و ماهیت حقیقی شب قدر چیست؟

<"xml encoding="UTF-8?">

معنای حقیقی شب های قدر

«قدر» در لغت به معنای اندازه و اندازه گیری است . (1) «تقدیر» نیز به معنای اندازه گیری و تعیین است . (2) اما معنای اصطلاحی «قدر» ، عبارت است از ویژگی هستی و وجود هر چیز و چگونگی آفرینش آن (3) به عبارت دیگر، اندازه و محدوده وجودی هر چیز، «قدر» نام دارد . (4)

بنابر دیدگاه حکمت الهی، در نظام آفرینش، هر چیزی اندازه ای خاص دارد و هیچ چیزی بی حساب و کتاب نیست . جهان حساب و کتاب دارد و بر اساس نظم ریاضی تنظیم شده، گذشته، حال و آینده آن با هم ارتباط دارند .

استاد مطهری در تعریف قدر می فرماید: «... قدر به معنای اندازه و تعیین است ... حوادث جهان ... از آن جهت که حدود و اندازه و موقعیت مکانی و زمانی آنها تعیین شده است، مقدور به تقدیر الهی است» (5) . پس در یک کلام، «قدر» به معنای ویژگی های طبیعی و جسمانی چیزهاست که شامل شکل حدود، طول، عرض و موقعیت های مکانی و زمانی آنها می گردد و تمام موجودات مادی و طبیعی را در بر می گیرد .

این معنا از روایات استفاده می شود؛ چنان که در روایتی از امام رضا (ع) پرسیده شد: معنای قدر چیست؟ امام (ع) فرمود: «تقدیر الشیء، طول و عرضه»؛ «اندازه گیری هر چیز اعم از طول و عرض آن است» (6) و در روایت دیگر، این امام بزرگوار در معنای قدر فرمود: «اندازه هر چیز اعم از طول و عرض و بقای آن است» . (7)

بنابراین، معنای تقدیر الهی این است که در جهان مادی، آفریده ها از حیث هستی و آثار و ویژگی هایشان محدوده ای خاص دارند . این محدوده با اموری خاص مرتبط است؛ اموری که علت ها و شرایط آنها هستند و به دلیل اختلاف علل و شرایط، هستی، آثار و ویژگی های موجودات مادی نیز متفاوت است. هر موجود مادی به وسیله قالب هایی از داخل و خارج، اندازه گیری و قالب گیری می شود. این قالب، حدود، یعنی طول، عرض، شکل، رنگ، موقعیت مکانی و زمانی و سایر عوارض و ویژگی های مادی آن به شمار می آید. پس معنای تقدیر الهی در موجودات مادی، یعنی هدایت آنها به سوی مسیر هستی شان است که برای آنها مقدر گردیده است و در

آن قالب گیری شده اند . (8)

اما تعبیر فلسفی قدر، اصل علیت است . «اصل علیت همان پیوند ضروری و قطعی حوادث با یکدیگر و این که هر حادثه ای تحت و قطعیت ضروری و قطعی خود و نیز تقدر و خصوصیات وجودی خود را از امری یا اموری مقدم بر خود گرفته است . (9) اصل علیت عمومی و نظام اسباب و مسببات بر جهان و جمیع وقایع و حوادث جهان حکم فرماست و هر حادثی، ضرورت و قطعیت وجود خود و نیز شکل و خصوصیت زمانی و مکانی و سایر خصوصیات وجودی اش را از علل متقدمه خود کسب کرده است و یک پیوند ناگسستی میان گذشته و حال و استقبال میان هر موجودی و علل متقدمه او هست» . (10)

اما علل موجودات مادی ترکیبی، فاعل و ماده و شرایط و عدم مانع است که هر یک تاثیر خاص بر آن دارند و مجموع این تاثیرها، قالب وجودی خاصی را شکل می دهند . اگر تمام این علل و شرایط و عدم مانع، کنار هم گرد آیند، علت تامه ساخته می شود و معلول خود را ضرورت و وجود می دهد که از آن در متون دینی به «قضای الهی» تعبیر می شود . اما هر موجودی با توجه به علل و شرایط خود قالبی خاص دارد که عوارض و ویژگی های وجودی اش را می سازد و در متون دینی از آن به «قدر الهی» تعبیر می شود .

با روشن شدن معنای قدر، امکان فهم حقیقت شب قدر نیز میسر می شود . شب قدر شبی است که همه مقدرات تقدیر می گردد و قالب معین و اندازه خاص هر پدیده، روشن و اندازه گیری می شود . به عبارت روشن تر، شب قدر یکی از شب های دهه آخر ماه رمضان است . طبق روایات ما، یکی از شب های نوزدهم یا بیست و یکم و به احتمال زیادتر، بیست و سوم ماه مبارک رمضان، است . (11) در این شب - که شب نزول قرآن به شمار می آید - امور خیر و شر مردم و ولادت، مرگ، روزی، حج، طاعت، گناه و خلاصه هر حادثه ای که در طول سال واقع می شود، تقدیر می گردد . (12) شب قدر همیشه و هر سال تکرار می شود . عبادت در آن شب، فضیلت فراوان دارد و در نیکویی سرنوشت یک ساله بسیار مؤثر است . (13) در این شب تمام حوادث سال آینده به امام هر زمان ارائه می شود و وی از سرنوشت خود و دیگران با خبر می گردد . امام باقر (ع) می فرماید: «انه ينزل فی ليلة القدر الی ولی الامر تفسیر الامور سنة سنة، يؤمر فی امر نفسه بكذا و کذا و فی امر الناس بكذا و کذا؛ در شب قدر به ولی امر (امام هر زمان) تفسیر کارها و حوادث نازل می شود و وی درباره خویش و دیگر مردمان مامور به دستورهایی می شود» . (14)

پس شب قدر شبی است که:

1 . قرآن در آن نازل شده است .

2 . حوادث سال آینده در آن تقدیر می شود .

3 . این حوادث بر امام زمان - روحی فدا - عرضه و آن حضرت مامور به کارهایی می گردد .

بنابراین، می توان گفت شب قدر، شب تقدیر و شب اندازه گیری و شب تعیین حوادث جهان ماده است . این مطلب مطابق آیات قرآنی نیز می باشد؛ زیرا در آیه 185 سوره مبارکه «بقره» می فرماید: «شهر رمضان الذی انزل فيه القرآن»؛ ماه رمضان که در آن قرآن نازل شده است» . طبق این آیه، نزول قرآن (نزول دفعی) در ماه رمضان بوده است . و در آیات 3 - 5 سوره مبارکه دخان می فرماید: «انا انزلناه فی ليلة مبارکه انا کنا منذرین فیها یفرق کل امر حکیم امرا من عندنا انا کنا مرسلین» این آیه نیز تصریح دارد که نزول (دفعی) قرآن در یک شب بوده است که از آن به شب مبارک تعبیر شده است . همچنین در سوره مبارکه قدر تصریح شده است که قرآن در شب قدر نازل شده است .

پس با جمع آیات سه گانه بالا روشن می شود:

- 1 . قرآن در ماه رمضان نازل شده است .
- 2 . قرآن در شبی مبارک از شب های ماه مبارک رمضان نازل شده است .
- 3 . این شب، در قرآن شب قدر نام دارد .
- 4 . ویژگی خاص این شب بر حسب آیات سوره مبارکه دخان دو امر است:

الف . نزول قرآن .

ب . هر امر حکیمی در آن شب مبارک جدا می گردد .

اما سوره مبارکه قدر که به منزله شرح و تفسیر آیات سوره مبارکه «دخان» است، شش ویژگی برای شب قدر می شمارد:

الف . شب نزول قرآن است (انا انزلناه فی لیلة القدر) .

ب . این شب، شبی ناشناخته است و این ناشناختگی به دلیل عظمت آن شب است (و ما ادراک ما لیلة القدر) .
ج . شب قدر از هزار ماه بهتر است . (لیلة القدر خیر من الف شهر) .

د . در این شب مبارک، ملائکه و روح با اجازه پروردگار عالمیان نازل می شوند (تنزل الملائكة و الروح فیها باذن ربهم) و روایات تصریح دارند که آنها بر قلب امام هر زمان نازل می شوند .

ه . این نزول برای تحقق هر امری است که در سوره «دخان» بدان اشاره رفت (من کل امر) و این نزول - که مساوی با رحمت خاصه الهی بر مومنان شب زنده دار است - تا طلوع فجر ادامه دارد (سلام هی حتی مطلع الفجر) .

و . شب قدر، شب تقدیر و اندازه گیری است؛ زیرا در این سوره - که تنها پنج آیه دارد - سه بار «لیلة القدر» تکرار شده است و این نشانه اهتمام ویژه قرآن به مسئله اندازه گیری در آن شب خاص است .

مرحوم کلینی در کافی از امام باقر (ع) نقل می کند که آن حضرت در جواب معنای آیه «انا انزلناه فی لیلة مبارکة» فرمودند: «آری شب قدر، شبی است که همه ساله در ماه رمضان و در دهه آخر آن، تجدید می شود . شبی که قرآن جز در آن شب نازل نشده و آن شبی است که خدای تعالی درباره اش فرموده است: «فیها یفرق کل امر حکیم؛ در آن شب هر، امری با حکمت، متعین و ممتاز می گردد» . آن گاه فرمود: «در شب قدر، هر حادثه ای که باید در طول آن سال واقع گردد، تقدیر می شود؛ خیر و شر، طاعت و معصیت و فرزندی که قرار است متولد شود یا اجلی که قرار است فرارسد یا رزقی که قرار است برسد و ...» . (15)

پی نوشت ها :

1 . قاموس قرآن، سید علی اکبر قرشی، ج 5، ص 246 و 247

2 . همان، ص 248 .

3 . المیزان، سید محمد حسین طباطبایی، ج 12 ص 150 و 151 .

4 . همان، ج 19، ص 101 .

5 . انسان و سرنوشت، شهید مطهری، ص 52 .

6 . المحاسن البرقی، ج 1، ص 244 .

- 7 . بحار الانوار، ج 5، ص 122 .
- 8 . المیزان، ج 19، ص 101 - 103
- 9 . انسان و سرنوشت، ص 53
- 10 . همان، ص 55 و 56
- 11 . اقبال الاعمال، سید بن طاووس، تحقیق و تصحیح جواد قیومی اصفهانی، ج 1، ص 312 و 313 و 374 و 375
- 12 . الکافی، کلینی، ج 4، ص 157
- 13 . المراقبات، ملکی تبریزی، ص، 237 - 252
- 14 . الکافی، ج 1، ص 248
- 15 . المیزان فی تفسیر القرآن ج: 20 ص: 382; بحث روایی ذیل سوره مبارکه قدر .